

PETER
W S O Y
ENGLUND

MARRASKUU

KOHTALON-
KUUKAUSI
TAVALLISTEN
IHMISTEN
SILMIN

1942

Peter Englund

MARRASKUU

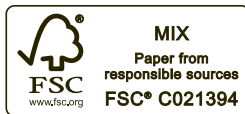
1942

*Kohtalonkuukausi tavallisten
ihmisten silmin*

SUOMENTANUT SIRPA HIETANEN

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
HELSINKI

RUOTSINKIELINEN ALKUTEOS

Onda natters drömmar

Published by agreement with Hedlund Agency

Copyright © Peter Englund 2022

Suomenkielinen laitos © Sirpa Hietanen ja WSOY 2022

ISBN 978-951-0-43032-3

PAINETTU EU:SSA

*Omistettu Józef Lewandowskille ja kaikille muille,
joita olen vuosien mittaan tavannut,
niille, jotka olivat siellä, jotka olivat mukana.*

SISÄLLYS

Lukijalle 11

Dramatis personae 14

1.–8. MARRASKUUTA

Suuria ja pieniä suunnitelmia 21

9.–15. MARRASKUUTA

Rohkaisevia uutisia 186

16.–22. MARRASKUUTA

Tätä voi kutsua käännekohdaksi 287

23.–30. MARRASKUUTA

Tällä kertaa me voitamme 373

Heidän myöhemmät kohtalonsa 481

Lähteet ja kirjallisuus 490

Kuvat 502

Henkilöhakemisto 503

LUKIJALLE

TÄMÄ KIRJA kertoo marraskuusta 1942 ja toisen maailmansodan käännekohtan päivistä. Kuukauden alussa monet uskoivat vielä, että akselivallat voittaisivat. Kun marraskuu oli ohi, oli selvää, että niiden häviö olisi vain ajan kysymys. Tässä teoksessa ei kuitenkaan pyritä kuvailemaan, *mitä* sota oli noiden neljän kriittisen viikon aikana – siis sen edellytyksiä, suunnitelmia, sen kulkua ja seurauksia – vaan siinä kerrotaan, *millaista* se oli.

Toisen maailmansodan kaltainen ilmiö jää meille tietyssä mielessä arvoitukseksi. Kyse on paljolti mittasuhteista. On selvää, että niin kauan jatkunutta selkkausta, joka levittäytyi niin moniin maanosiin, aiheutti niin valtaisa tuhoa ja riisti niin monen ihmisen hengen, on kokonaisuudessaan mahdotonta ymmärtää. Sitä paitsi toista maailmansotaa ei voi kaikilta osin käsittää: sen aikana tapahtui niin kauheita asioita, etteivät käsityskykymme, arvomme tai edes kielemme riitä niitä käsittelemään. Lisäksi on vielä ilmiö, josta Primo Levi on kirjoittanut: »Ne, jotka olivat nähneet hirviön, eivät palanneet tai palasivat mykkinä.» Olen vuosien mittaan tavannut monia, jotka olivat kokeneet toisen maailmansodan kauhut, ja heillä kaikilla tuntui olleen torjuttuja tai vaiettuja salaisuuksia, jotka katosivat heidän mukanaan.

Tapahtunutta on vaikeaa tavoittaa, mutta se ei ole syy olla yrittämättä. Pikemminkin päinvastoin. On yritettävä meidän itsemme vuoksi ja kaikkien niiden vuoksi, joiden elämä tuhoutui siinä katastrofissa. Tämä kirja on sellainen yritys. Voin perustella sen kirjoittamista toteamalla, että yritän siinä tavoittaa menneen toisella tavalla. Kirjastani puuttuu kaikenkattava viitekehys ja olen yrittänyt välttää Paul Fussellin seikkailukertomukseksi, »the adventure-story» kutsumaa tyyliä, se kun tarjoaa satunnaisille tai halventaville tapahtumille selitykseksi selvän, usein ylevän syyn ja tarkoituksen (>clear, and usually noble, cause and purpose to accidental or demeaning

events»). Samoin kuin edellinen, ensimmäistä maailmansotaa käsitelty teokseni tämäkin kirja rakentuu elämäkertatietojen varaan. Myös tässä on keskiössä yksittäinen ihminen, hänen kokemuksensa ja tunteensa, kaikki se, mikä suuren kertomuksen raskaassa virrassa ehkä löytyy alaviitteistä tai nousee joskus esiin pienenä väriläikkänä, mutta jota ei useimmiten huomata lainkaan. Joku saattaa ihmetellä, mitä olen kirjoittajana lisännyt näihin hyvin henkilökohtaisiin kuvauksiin, mutta vakuutan: en mitään. Käyttämäni lähteet ovat riittäneet hyvin.

Valitsemani lähestymistapa on historiakirjoituksen muotona kokeileva, mutta perustelen sitä toteamalla, että monimutkaiset tapahtumat tulevat selvimmin esiin yksilötasolla. Ristiriita on raskas. Ensimmäiseen maailmansotaan lähtijöitä innoitti idealismi, jolla ei ollut todellisuuspohjaa: sotilaat taistelivat kuvitelmiensa puolesta. Tätä idealismia ei juuri enää ollut toisessa maailmansodassa, vaikka silloin oli pelissä valtavan paljon enemmän. Syntyi outo jännite sodan tavoitteiden ja koetun välille, sen korkeiden päämäärien ja sen todellisuuden välille, jota Nobel-palkittu John Steinbeck sodan jälkeen, yrittäessään purkaa sanoiksi omia kokemuksiaan, kuvasi sanoilla »a crazy hysterical mess», hullu, hysterinen sekasotku.

Kaikki ei tietenkään ollut sellaista. Tiedämme, että oli todellakin kyse barbarian ja sivilisaation välisestä taistelusta ja että marraskuussa 1942 taistelu kärjistyi huippuunsa. Luultavasti myös monet siihen osallistuneet ymmärsivät asiointilan. Sen vaatimat uhrit ovat ilmeiset. On virhe pitää tuon taistelun tulosta selviönä siksi, että kaikki sen vaatimat uhrit jäävät silloin vain jonkinlaiseksi historialliseksi muotoseikaksi, ja etenkin siksi, että epävarma, ennalta-arvaamaton ja käsittämätön inhimillinen katastrofi muuttuu silloin jännittäväksi mutta perustaltaan vaarattomaksi kertomukseksi. Saattaa syntyä vaarallinen harhakuva, ettei moinen voi tänään toistua, ja silloin täysin vastakkaisin seurauksin.

Uppsalassa pilvisenä maaliskuun aamuna 2022

P. E.

*Kauheina öinä tulivat unet,
rajut, tiheät,
ne riipivät sielua ja ruumista.
Me palaisimme, söisimme,
kertoisimme kaiken.
Aamun koitteessa käsky:
»Wstawać!»
ja sydän särkyi rinnassa.*

*Nyt olemme palanneet kotiin,
olemme kylläisiä,
kaikki on kerrottu.
On jo aika. Pian kuulemme taas
oudon käskyn:
»Wstawać!»*

PRIMO LEVI¹

---

1 Levi kirjoitti runon 11.1.1946, jolloin oli kulunut lähes päivälleen vuosi hänen vapautumisestaan Auschwitzista. Puolan kielen sana *wstawać* merkitsee nousemista tai heräämistä.

DRAMATIS PERSONAE

Mansur Abdulin,
jalkaväkimies
Stalingradin
liepeillä, 19 v.

John Amery, fasisti
ja maanpetturi
Berliinissä, 30 v.

Hélène Berr,
yliopisto-opiskelija
Pariisissa, 21 v.

Ursula Blomberg,
pakolainen
Shanghaissa, 12 v. *

Vera Brittain,
kirjailija ja pasifisti
Lontoossa, 48 v.

* valokuva sodanjälkeiseltä ajalta

John Bushby,
Lancaster-
pommikoneen
konekivääriampuja,
22 v. *

Paolo Caccia
Dominioni, lasku-
varjojääkärimajuri
Pohjois-Afrikassa,
46 v.

Albert Camus,
algerialainen
kirjailija,
nyt Le Panelier'ssa,
29 v.

Keith Douglas,
panssarivaunu-
luutnantti
Pohjois-Afrikassa,
22 v.

Edward »Weary»
Dunlop, sotilas-
lääkäri ja sotavanki
Jaavalla, 35 v.

Danuta
Fijalkowska,
pakolainen,
yhden lapsen
äiti Międzyrzec
Podlaskissa, 20 v.

* valokuva sodanjälkeiseltä ajalta

Lidia Ginzburg,
yliopistonopettaja
Leningradissa,
40 v.

Vasili Grossman,
Krasnaja Zvezda
-lehden reportteri
Stalingradissa, 36 v.

Tameichi Hara,
hävittäjän komen-
taja Guadalcanalin
liepeillä, 42 v.

Adelbert Holl,
jalkaväen luutnant-
ti Stalingradissa,
23 v.

Vera Inber,
runoilija ja toimit-
taja Leningradissa,
52 v.

Ernst Jünger, kap-
teeni ja kirjailija,
matkalla itärinta-
malle, 47 v.

Ursula von
Kardorff, toimittaja
Berliinissä, 31 v.

Nella Last,
kotirouva Barrow-
in-Furnessissa, 53 v.

John McEniry,
syöksypommittajan
lentäjä Guadalca-
nalilla, 24 v.

Mun Okchu, seksi-
orja japanilaisessa
bordellissa Manda-
layssa, 18 v.

Nikolai Obrynba,
partisaani
Valko-Venäjällä,
29 v.

John Parris,
toimittaja, seuraa
maihinnousua
Algeriassa, 28 v.

Poon Lim, toinen
purseri brittiläisellä
kauppa-aluksella,
24 v.

Jechiel »Chil»
Rajchman, vanki
Treblinkan tuhoa-
misleirillä, 28 v.*

Willy Peter Reese,
jalkaväkimies itä-
rintamalla, 21 v.

Dorothy Robinson,
kotirouva Long
Islandilla, 40 v.

Ned Russell,
toimittaja,
seuraa taisteluita
Tunisiassa, 26 v.

Sophie Scholl,
yliopisto-opiskelija
Münchenissä,
kotoisin Ulmista,
21 v.

* valokuva sodanjälkeiseltä ajalta

Elena Skrjabina,
pakolainen ja
kahden lapsen äiti
Pjatigorskissa, 36 v.

Anne Somerhausen,
toimistotyöntekijä ja kolmen
lapsen äiti
Brysselissä, 41 v.

Leonard Thomas,
konemies Jäämeren-
saattueen
aluksella, 20 v.

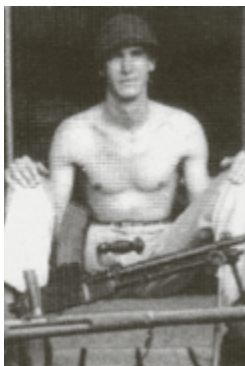
Bede Thongs,
jalkaväen kersantti
Uudessa-Guineassa,
22 v.

Vittorio Vallicella,
rivimies,
kuorma-autonkuljettaja Pohjois-
Afrikassa, 24 v.

Tohichi Wakabayashi,
jalkaväen
luutnantti Guadalcanalilla,
30 v.

Charles Walker,
jalkaväen vänrikki
Guadalcanalilla,
22 v.

Kurt West, jalka-
väkimies Syvärin
rintamalla, 19 v.

Leona Woods,
fysiikan jatko-opis-
kelija Chicagossa,
23 v.

Zhang Zhonglou,
valtion virkailija
tarkastusmatkalla
Henanissa, ikä
tuntematon

1.-8. MARRASKUUTA

SUURIA JA PIENIÄ SUUNNITELMIA

»Ihminen voi olla myötätuntoinen ja julma yhtä aikaa, vastoin kaikkea logiikkaa, eikä myötätuntoa ohjaa minkäänlainen logiikka.»

»Kuoleman voi menestyksellisesti torjua juuri siksi, ettei sitä voi kokea.»

»Viikkoa aiemmin oli pataljoonan tuhoamiseen mennyt puoli päivää, nyt koko rykmentti niitettiin maan tasalle kolmessa vartissa.»

ITÄ-KIINAN MERELTÄ ja Huangpujoelta nouseva tuuli keinuttaa sataman džonkkeja, höyrylaivoja ja purjeveneitä, ylittää leveän satamakadun, jolla vilisee ihmisiä, eläimiä ja kulkuneuvoja, rikšoja, vaunuja, pyöräilijöitä, valtavasti pyöräilijöitä, tupaten täysii raitiovau-
nuja ja generaattorikaasulla käyviä busseja ja armeijan kuorma-autoja. Se puhaltaa yli Bund-kadun korkeiden, vaikuttavien, länsimaiseen tyyliin rakennettujen talorivien, joita kutsutaan nimellä The Million Dollar Mile, ohi sen pylväikköjen, kupoleiden, kattolistojen, kaiteiden ja tornien ja ohi talojen edessä ikuisesti pysyvien kerjäläisjoukkojen ja jatkaa Pootung Pointin kautta Hongkoun kapeille kaduille, joiden matalat talot ovat melkein kaikki olleet jo viisi vuotta raunioina, kohti Zhabeita. Se kiipeää pitkin vanhan kiinalaisen kaupungin muuria ja sakaraharjaisia puisia kattoja, ylittää tyhjän laukkaradan jolla on kymmenkerroksisia torneja ja monikerroksia katsomoita; ne ovat nyt hiljaisia ja tyhjiä. Tuuli jatkaa kulkuaan kaupungin kansainvälisiin kortteleihin, se puhaltaa pitkin suoraa katuja ja puiden reunustamia bulevardeja (Gordon Road, Bubbling Well Road, avenue Foch, avenue Joffre, avenue Pétaïn jne.), joilla ihmiset tungeksivat, ohi temppeleiden ja kirkkojen, sairaaloiden ja korkeakoulujen, tavaratalojen ja teattereiden, tiesulkujen ja piikkilankaesteiden, kahviloiden, baarien ja bordellien, läpi puistojen, joissa puiden ääri viivat erottuvat yhä mustempina ja pal-
jaampina sitä mukaa kuin jäinen tuuli puhaltaa tieltään ruskan väriset lehdet. Lopulta se kaikkoaa itään ja Wusongjoelle, kauas ympäröivälle maaseudulle, sen pikkukaupunkeihin, kyliin ja riisipelloille, aina kaukaisuun Jiangsuun, Anhuihin ja Henaniin saakka. Myöhäinen syksy on vallannut Shanghaiin.

Harmaan syystaivaan alla Ranskan toimilupa-alueen eteläosassa elää Ursula Blomberg -niminen tyttö. Hän on juuri täyttänyt kaksitoista vuotta ja asuu vanhempiensa kanssa muurin ympäröimän talon pohjakerroksessa pienen Place de Fleurs -aukion varrella, aivan rue de Kaufman -kadun vieressä. Perhe on paennut Saksasta ja he ovat vuokranneet hellahuoneen eräältä venäläiseltä naiselta. Talon ylemmässä kerroksessa asuu Leipzigiä tulleita pakolaisia, ja puutarhan puolen huonetta asuttaa kaksi miestä Berliinistä, mutta he ovat harvoin paikalla. Ursula ja hänen vanhempansa ovat mielestään onnekkaita: alue on turvallinen, katu rauhallinen, huone valoisa ja ilmava, keittiö on siisti ja siellä on käytettävissä kaksi keittölevyä ja jääkaappi. Perheellä on pääsy jopa siniseen, kaakeloituun kylpyhuoneeseen, jossa voi muutamalla lantilla laskea itselleen lämpimän kylvyn. (Ollaan kaukana Hongkoun pakolaisleiristä, jossa monet samalla laivalla saapuneet perheet edelleen elävät löyhkässä ja liassa ja sekasotkussa, hyvin ahtaasti, ja nukkuvat pitkin ja poikin ripustettujen verhojen takana rosoisella betonilattialla.)

Perhe seuraa miljoonien muiden lailla sotatoimien edistymistä seinälle ripustamiltaan kartoilta. Heidän karttansa ovat peräisin sanomalehdistä, Ursula on liimannut ne valkoiselle puuvillakankaalle ja kiinnittänyt seinälle. Hän on askarrellut pieniä erivärisiä paperilippuja ja kiinnittänyt niitä karttaan nuppineuloilla; niiden avulla seurataan eri puolten etenemistä tai perääntymistä. Punaiset nuppineulat ovat esimerkiksi Ison-Britannian, siniset Yhdysvaltojen, vihreät Alankomaiden, keltaiset Japanin. (Paljon myöhemmin kirjoittamissaan muistelmissa Ursula ei mainitse Saksan lippujen väriä. Olisiko se musta?) Viime vuoden aikana lippuja on liikuteltu yhä uudelleen, sillä uutiset ovat olleet »devastating», järkyttäviä, niin kuin tyttönen kirjoittaa päiväkirjaansa. (Hän käyttää tätä adjektiivia usein kuvaamaan, miten kokee kertomukset sotatapahtumista.) Ursula on joutunut etsimään kartalta saaria, joiden olemassaolosta hänellä ei ennen ollut aavistustakaan, ja paikkoja, joiden nimeä hän ei osaisi lausua. Corregidor. Rabaul. Kokoda. Alam Halfa. Majkop. Stalin-grad. Guadal-canal. Vihreät liput ovat nyt kadonneet.

Pienet reiät pitkin karttoja osoittavat, miten akselivaltojen kontrollissa oleva alue on laajentunut laajentumistaan. Pakolaiset kyselevät toisiltaan, mahdetaanko Australia valloittaa seuraavaksi. Etenkin kolme lippurykelmää pelottavat: Pohjois-Afrikan itään Egyptiin suuntaava. Sitten Kaukasuksen

ryväs, joka osoittaa alas kohti Persiaa ja akselivalloille myötämielistä Irakia², sekä Burman kuvio, joka osoittaa länteen kohti Intiaa. Jos akselivaltojen menestys jatkuu, linjat lippuineen siirtyvät niin, että ne lopulta yhtyvät jossakin, mutta missä? Afganistanissako? Vaiko Intian länsiosissa?³

»Meitä pelotti. Oliko mahdollista, että Japanin kaltainen pikkuruinen valtio tai itsetunnollaan pöyhkeilevä Saksa [– –] voisi voittaa sodan koko läntistä maailmaa vastaan? Yhdysvallat mukaan lukien?»

Tilanne ei näytä hyvältä. Elämä vieraassa Shanghaissa on Ursulalle kuin outoa unta. Hänen perheensä elää painostavan tunnelman vallassa, eristäytyneenä, irti maailmasta, aivan kuin erillisessä universumissa, eikä tiedä muuta kuin sen, mitä tarkkaan sensuroidut sanomalehdet ja Japanin radio suostuvat kertomaan ja mitä huhutaan. Siksi oli pitkään mahdollista lohduttautua ajatuksella, että järkyttävät uutiset olivat pelkkää propagandaa, liioittelua ja vääristelyä. Eräs tutuntuttu on kuitenkin piilottanut radiolaitteen, josta välillä voi räntinän ja narinan ja hälyn takaa tavoittaa BBC:n uutislähetysten. »Ei enää huhupuheita, monet järkyttävät sotaraportit olivat totta, ja ajatus tulevasta ahdisti meitä kaikkia.»⁴

*

Kaikki on kosteaa. Hänen housunsa ja asetakkinsa ovat yhtä märkiä kuin leipäpala hänen repussaan, pian homeessa kaikki. Joka askeleella hänen

---

2 Edellisenä vuonna Irakissa oli tapahtunut kansalliskiihkoinen, natsismin innoittama vallankaappaus, joka sai suoraa sotilaallista tukea Italialta ja Saksalta. (Se aiheutti myös verilöylyjä Bagdadin juutalaisen väestön keskuudessa.) Lyhyen taistelun jälkeen, jonka ratkaisu ei ollut mitenkään ennalta selvä, brittiläiset joukot olivat kuitenkin onnistuneet palauttamaan vanhan brittimielisen hallinnon.

3 Tuohon aikaan Japanin ja Saksan välillä oli sopimus, joka tähtäsi Aasian ja Neuvostoliiton jakamiseen pitkin 70. pituuspiiriä. Saksalaisilla oli siihen valmis suunnitelma *Fall Orient*, jonka mukaan heti kun Egypti ja Kaukasus olisi valloitettu ja Lähi-idän öljyvarantojen saanti varmistettu jatkettaisiin itään päin, kunnes Afganistanin tienoilla Saksan joukot yhdistyisivät Japanin sotavoimiin.

4 Pelkkiä sensuroituja tiedotusvälineitä seurattaessa saattoi helposti saada mielikuvan, että Japania kannatettiin laajasti Aasian maissa. Thaimaa oli vuoden alussa liittoutunut sen kanssa, ja Kiinassa oli kaksi melko suurta nukkevaltiota: Mengkukuo sekä Mantšukuo, joka oli tässä vaiheessa ollut olemassa kymmenen vuotta. Uusia marionettihallituksia oli syntymässä Filippiineille ja Burmaan, ja toisaalta Intian itsenäisyysliike oli vahvempi kuin koskaan ennen. (Sekä burmalaiset että intialaiset joukot taistelivat sodan tässä vaiheessa Japanin rinnalla päästäkseen itsenäistymään brittien alaisuudesta.) Kaikissa miehityksissä valtioissa oli myös riittämiin opportunisteja, jotka olivat halukkaita yhteistyöhön voittamattomalta vaikuttavan keisarikunnan kanssa.

saappaansa uppoavat syvemmälle vetiseen maahan hänen rämpiessään tovereidensa kanssa kuin nuorallatanssijat läpi savesta tahmean taisteluhaudan. Hänen nimensä on Willy Peter Reese ja hän kertoo:

Taisteluhaudat olivat soistuneita ja usein reunojaan myöten täynnä vettä. Väliaikaisiin bunkkereihin ja häthätää avattuihin ampuma-aukkoihin satoi sisään, ja hevoset lyhistyivät teille. Hevonen oli arvokkaampi kuin sotilas, mutta me otimme vastaan kohtalomme, elimme muistoistamme ja unelmoimme kotiinpaluusta. Pian olimme taas tottuneet, oli kuin mikään ei olisi muuttunut sitten edellisvuoden sadekauden.

Reese majoituu muiden ryhmänsä miesten kanssa laajennetussa taisteluhaudassa, jonka oviaukkoa peittää telttakangas. Sen katonalla on vettä valuvia puupalkkeja ja multaa, lämpöä he saavat valurautakamiinasta. Ruoka valmistetaan kauemmaksi notkoon piilotetussa kenttäkeittiössä, jonne ruoan noutajien pitää juosta iltahämärän suojassa. Peseytymismahdollisuuksia ei ole, edes saappaita tai sukkia ei pysty vaihtamaan. Sadekuurot vaihtelevat auringonpaisteen kanssa. Metsämaisema on yhä tyhjempi, paljaampi, märempi, sen värit haaleita kuin hillityssä akvarellissa. Sadevesi valuu pitkin taisteluhaudan pehmeitä seinä. Korkea heinä on nyt laossa kuin odottaen pakkasta ja lunta.

Päivisin Reese kaivaa kumppaneineen vetistä taisteluhautaa tai puhdistaa käsiaseita tai ammuksia tai konepistooleja tai ryhmän matalaa panssaritorjuntakanuunaa. Öisin hän on vartiossa tunnin verran, sitten hän saa levätä joskus kolmekin tuntia. Muuta hän ei oikeastaan teekään. Vartioi kuolemanväsyneenä, palellen, kaivaten, voimattomana. Yöt pirstoutuvat tällä tavoin ja unenpuute lisää entuudestaan hänen ruumistaan ja sieluaan puuduttavaa turtumusta. Enää hän tuskin reagoi asioihin, jotka vielä vuosi sitten olivat säikähdyttäneet hänet hengiltä. Sen sijaan eräänlainen siunattu välinpitämättömyys on vallannut hänen mielensä. Reese ei tiedä, johtuuko tunne kohtalonuskosta vai luottamuksesta jumalaan. Kuolemanvaarasta on tullut jokapäiväinen ilmiö. Samoin kuolemasta.

Willy Peter Reese on kaksikymmentäyksivuotias Saksan armeijan 95. jalkaväkidivisioonan 279. rykmentin 14. komppanian sotilas. Hän on heiveröinen ja hänen kehyksettömät silmälasinsa korostavat hänen vähän varautunutta olemustaan. (Sitä paitsi hän lukee paljon tai kirjoittaa, ja

koska molemmissa tarvitaan valoa, kämppäkaverit valittavat usein, sillä he haluaisivat hänen sammuttavan lampun, jotta saisivat nukkua. Joskus hän lukee tai kirjoittaa palavan savukkeen hehkussa.) Sekä kypärä että asepuke näyttävät vähän liian suurilta hänen hennolle varrelleen. Hänellä on yhä nuoruusiän näppylöitä kasvoissaan. Hänen silmänsä ovat kovat ja tarkkaavaiset ja paljon hänen kasvojaan vanhemmat.

Noin kolmesataa metriä kauempana, leveän painanteen toisella puolen ja piikkilankaesteiden takana, pilkkottavat neuvostosotilaiden linjat kuusien ja paljaan lepikon lomasta. Paikkaa kutsutaan Tabakovoksi vähän kauempana sijaitsevan autioituneen kylän mukaan. Siellä ei ole enää jäljellä muuta kuin noen mustaamien hirsien sekaan pystyyn jääneitä savupiippuja ja puutarhoja täynnä jäätyneitä, lakoontuneita vihanneksia.

*

Kun Willy Peter Reese kertoo olinpaikastaan, hän sanoo joukkojen olevan Rževin liepeillä.⁵ Juuri nyt on rauhallista, neuvostojoukkojen suurhyökkäyksiä ei esiinny, mutta tarkka-ampujat ja kevyet kranaatinheitimet kiusaavat miehiä lähes kaiken aikaa. Kamiinaa ei voi lämmittää päivällä, sillä vihollisen tulenjohto huomaisi heti kosteasta polttopuusta nousevan savun. Taisteluhaudassa he eivät myöskään ole suojassa yhtäkkiä putoavilta ammuksilta, jos ne osuvat riittävän lähelle. Reese oli mukana, kun yksi heidän kumppaneistaan löytyi öisen iskun surmaamana. Tais-
teluhaudan seinämät olivat peittyneet kiinni jäätyneisiin sisälmyksiin, kankaan ja aivojen ja lihan palasiin, eikä vainajaa voitu enää tunnistaa.

Vielä tänä yönä Reesen unien jumalaksi kutsuma armollinen tiedottomuus on vienyt hänet petollisesti hetkeksi kotiin, pois täältä. (On helppo kuvitella, miltä herääminen tuntuu.) Pimeys kääntyy aamuksi. Sarastus viipty vielä ei-kenenkään-maan yllä, metsässä ja suolla ja kuih-

---

5 »Rževin liepeillä» on eräänlainen lyhenne Saksan linjojen yli 200 kilometriä pitkstä pullistumasta, joka jäi jäljelle vuoden 1941 epäonnistuneesta Moskovan-valtausyrityksestä. Se pisti niin silmään jopa suuren mittakaavan kartoilla, että molempien puolten strategiset suunnittelijat, niin todelliset kuin luulotellut, olivat siitä hyvin kiinnostuneita. Hitler piti kiinni tästä maantieteellisestä epäluomasta Moskovan läheisyyden vuoksi, ja samasta syystä Stalin halusi tuhota sen. Kumpikin vaati toimintaa hintaan mihin hyvänsä. Tuttu militaristinen klisee toteutui näissä kahdessa diktaattorissa kaikkein perusteellisimmalla ja kammottavimmalla tavalla.

tuneessa ruskeankeltaisessa kesäruohossa. On hiljaista. Reese kirjoittaa: »Niiden hetkien kauneus on monia pelon ja kärsimyksen täyteisiä öitä arvokkaampaa.»

*

Takaisin Shanghain ja Ursula Blombergiin. Hän elää perheensä kanssa toki vain väliaikaisesti Shanghaissa, mutta muitakaan vaihtoehtoja heillä ei ole heidän odottaessaan rauhaa ja mahdollisuutta jatkaa matkaansa Yhdysvaltoihin, joka on heidän päämääränsä. Ei ole mikään ihme, että he päätyivät Shanghain. Kun perhe lähti pakomatkalta merten yli keväällä 1939, tämä kosmopoliittinen maailmankaupunki oli suurin piirtein ainoa satama koko maailmassa, joka vielä toivotti tervetulleiksi Saksasta paenneet juutalaiset pakolaiset. Siinä tilanteessa ei ollut merkitystä kaupungin maineella turmeltuneena, syntisenä, hämmäntävänä ja vaarallisena paikkana: viime vuosina Shanghain oli pelastautunut noin 18 000 pakolaista.

Joskus synkät ajatukset valtaavat Ursulan. Esimerkiksi silloin, kun hän ajattelee kaikkia niitä brittiläisiä, amerikkalaisia, hollantilaisia ja ranskalaisia siviilejä, jotka ovat kadonneet ja jotka japanilaiset ovat internoineet suurelle leirille kauas Wuzhongin tienoille. Tai kun hän muistelee kaikkia Saksaan jääneitä sukulaisiaan – miten he mahtavat selviytyä? Kun hän paljon myöhemmin, jo aikuisena, kertasi mielessään tuota aikaa, hänelle oli selvää, että hänen perheensä elämä sujui jonkin aikaa vailla ulkopuolisia häiriöitä ja he kaikki tuudittautuivat valheelliseen, suorastaan itsekkääseen tyytyväisyyden tunteeseen. Hyvin rauhallinen ympäristö edisti tätä harhaa, samoin japanilaisten sotilaiden kunnioittava, jopa kohtelias käytös – pakolaisia kun kaikesta huolimatta pidettiin saksalaisina liittolaisina.

Epävarmuus kytee silti pinnan alla.

Kaikesta huolimatta Ursula nauttii odottamattomasta ja järjenvastaisesta vapaudesta. Loppusyksy ei haittaa häntä, on vain hyvä, että raskas, kostea ja helteinen kesä on ohi. Isä oli perustanut maalaamoyrityksen, jolla riittää tilauksia, ja äiti tekee kotona ompelutöitä. Itse hän ansaitsee muutaman lantin yrittämällä opettaa englantia kolmelle nuorelle, kauniille ja tirskuvalle aasialaisnaiselle, erään vauraan kiinalaisen sisarille – tai pikemminkin »sisarille»: Ursula on vähitellen oivaltanut, että he

ovat hänen rakastajattariaan. Sään salliessa hän pelaa »siskojen» kanssa krokettia ja pöytätennistä. Kun nyt marraskuun alettua on ollut kylmää tai sateista, he ovat alkaneet pelata korttia.

*

Musiikkia kaiken keskellä: päivä on alkanut viiletä ja he seisovat aavikon viistossa auringonvalossa veisaten virsiä, outoa kyllä saksofonin säestyksellä. Laulu on epävarmaa, se häipy pois kaikkien jo tutuksi käyneiden äänien alle: moottorit jylisevät, metalli kilahtaa metalliin, kaukaa kuuluu räjähdysten epämääräistä hälyä. Kenttähartaus lähenee loppuaan. Laiha, huoliteltua kieltä puhuva pappi nostaa kätensä ja lukee Herran siunauksen. Kaikki taivuttavat päänsä. Mies näkee rykmentin komentajan hiipineen etualalle ja katselee häntä ikään kuin vähän salaa, voimme kuvitella. Tämä on tapansa mukaan moitteettomasti pukeutunut, napit, arvomerkit ja joukko-osaston tunnus kiiltävät, ratsupiiska on käsivarren alla, viikset on vahattu. Näyttää siltä kuin rykmentin komentajakin rukoilisi, mutta ehkä hän kuitenkin vain katselee vaelluskenkiään, mokkanahkaisia ja niin huolella nyöritettyjä, että kengännauhat molemmin puolin jalkaa ovat täsmälleen yhtä pitkät.

Päällikköään tiukasti tarkkaileva henkilö on 22-vuotias luutnantti, jolla on kotkannenä, ujo hymy ja paksut silmälasit. Hänen nimensä on Keith Douglas. Hänellä on syytäkin katsella uteliaana ympärilleen, sillä hän on saapunut joukko-osastoon vasta muutama päivä sitten. Oikeastaan hän kuuluu divisioonan esikuntaan, joka on sijoitettu yli kolmenkymmenen kilometrin päähän, mutta hän ei kestänyt enää joutenoloa, armeijan jäykkää byrokratiaa ja merkityksettömiä kirjoituspöytähommia. Hän häpesi sitä, ettei ollut kentällä, etenkin nyt, kun suuri taistelu oli alkanut. »Minun täytyy saada sotakokemusta», hän kirjoitti päiväkirjaansa. Niinpä hän kolme päivää sitten karkasi palveluspaikaltaan, pukeutui juuri pestyyn univormuun ja anasti kuorma-auton. Tässä hän nyt on, oikeastaan huijattuaan itselleen tehtävän kahden panssarivaunun puolijoukkueen johtajana.⁶ Se kävi aika helposti, sillä rykmentti on

---

6 Hänellä ei ole koulutusta kompanian Crusader Mk III -panssarivaunun käyttöön, hän osaa käyttää vain tankin aikaisempaa versiota.

menettänyt jo monta alempiarvoista upseeria siitä lähtien, kun taistelut alkoivat yhdeksän vuorokautta aikaisemmin. Tänä on sunnuntai marraskuun ensimmäinen päivä.

Rykmentin komentaja alkaa puhua:

Huomenna alkaa El Alameinin taistelun toinen vaihe. Ensimmäinen vaihe, vihollisen karkottaminen asemistaan koko taistelulinjan pituudelta, on nyt hoidettu. Siinä tämä divisioona ja tämä prikaati tekivät loistavaa työtä. Divisioonakenraali ja prikaatinkenraali ovat hyvin tyytyväisiä.

Huomaa, että mies on tottunut puhuja. (Hän onkin parlamentin jäsen, konservatiivipuolueen edustaja.) Nyt päällikkö lisää puheeseensa henkilökohtaisia kommentteja valituille sotilaille.

Mitä Douglas mahtaa tuntea päällikköään kohtaan? Ristiriitaisia tunteita, ihailua ja kateutta, ylpeyttä ja ärtymystä. Rykmentin komentaja edustaa sellaista elämää, jota hän ei itse ole koskaan kokenut: rahaa, perinteitä ja hienoa perhetaustaa, yksityiskouluja, kriketinpeluuta ja ketunmetsästystä punaisissa takeissa – ja tietenkin sitä viehätysvoimaa ja itsevarmuutta, jonka eliitin edustaja saa syntymälahjakseen. Mies on kuuluisa fyysisestä rohkeudestaan.

Toisaalta samainen päällikkö edustaa kaikkea sitä, mikä on brittiläisessä armeijassa aikansa elänyttä, pölkkypäistä ja vanhaa ja mikä selittää hyvin, miksi se on kerta toisensa jälkeen hävinnyt vuodesta 1940 lähtien, toki urhoollisesti ja tyylikkäästi, mutta hävinnyt silti. Kun joukko-osasto saapui Lähi-itään runsaat kaksi vuotta sitten, se oli vielä ratsuväkirykmentti ja sen monet upseerit pitävät yhä tiukasti kiinni perinteistä. Se ilmenee muun muassa liiallisen teknisen asiantuntemuksen syvänä halveksuntana. Sen Douglas sai kokea vuosi sitten heti Lähi-itään saavuttuaan. Hän oli jo tuolloin koulutettu panssariupseeri, kun muut joukko-osastossa olivat tuskin edes nähneet tankkia, ja sen vuoksi hänet leimattiin saman tien ja ehkä syystäkin sietämättömäksi tärkeilijäksi. Douglas on pienistä oloista eikä voi sietää hienostelua saati yläluokan käytöstapoja, hän kimmastuu helposti ja hänen on vaikeaa pitää suutaan kiinni.

Douglas on vähän erikoinen tyyppi. Hän kirjoittaa uudenaikaisia runoja, ja tehtävänjaossa hän on monesti jäänyt kiinni siitä, että hän piirtelee eikä kuuntele ohjeita.

Rykmentin komentaja pääsee puheensa loppuun:

Tällä kertaa, nyt toisessa vaiheessa, meillä ei ole erityisen paljon tehtävää, muut... tuota... pääsevät nyt tositoimiin. Kenraali Montgomery jakaa vihollisjoukot osiin. Tänä yönä uusiseelantilaiset ryhtyvät hyökkäykseen ja heitä seuraavat 9. panssariprikaati ja muut panssarimuodostelmat. Kun kenraali Montgomery on valmis, lähemme liikkeelle heidän jäljessään ja annamme Saksan panssarivaunuille armoniskun. Se on suuri kunnia ja voitte pitää omana ansionanne, että se on myönnetty juuri tälle prikaatille. Kun vihollisen panssarit on murskattu ja sen joukot on ajettu pakosalle, palaamme Kairoon ja... tuota... sitten kylvemme kunolla ja annamme muiden hoitaa takaa-ajon puolestamme.

Miehistö ja päällystö innostuvat puheesta yhtä lailla. Jopa Douglas rohkaistuu vähän skeptisyydestään huolimatta.

Miesjoukko hajaantuu nopeasti lankeavaan hämärään. On vielä paljon tehtävää ennen kuin he ovat valmiita huomisaamuna lähtöön. Kaikkiin panssarivaunuihin pitää saada bensiniä, öljyä, vettä, ammuksia ja muonaa. Merkkinä siitä, että nyt on tosi edessä, huoltopäällikkö jakaa sukkaa, takkeja ja muita univormuun kuuluvia tarvikkeita vaatimatta sotilailta kuittausta lomakkeisiin. Yöstä tulee selkeä ja tähtikirkas.

*

Voisi kysyä, eikö Douglaskin ole omalla tavallaan yhtä epäajanmukainen kuin päällikkönsä. Monet tämän sodan psykologisista edellytyksistä juontavat menneisyyden tapahtumista, mikä ilmenee myös ensimmäisen maailmansodan kauniiden mutta kohtalokkaiden illuusoiden pelkona. 22-vuotias luutnantti muistuttaa monessa suhteessa enemmän vuoden 1914 nuorukaisia kuin omia aikalaisiaan. Hän haluaa taistella, hänen täytyy päästä kokemaan se, hänen täytyy saada tulikasteensa. Hänelle sota on osaksi esteettinen ilmiö, jonka merkitys syntyy sitä edeltäneistä kirjallisista ja runollisista kuvauksista. Hän näkee selvästi sodan järjenvastaisuuden, mutta erikoisena luonteena hän on vastaanottavainen sen ristiriitaisuudelle, mikä oli vielä pari vuosikymmentä aiemmin tavalli-

sempaa kuin nyt, harhakuvitelmiinsa pettyneenä aikana.⁷

Douglas kirjoittaa:

On jännittävää ja hämmentävää nähdä tuhansia miehiä, joista suurin osa ei tiedä, miksi he sotivat, jotka kaikki sietävät kärsimyksiä, jotka elävät luonnottomassa, vaarallisessa mutta ei kauttaaltaan kauheassa maailmassa, pakotettuina tappamaan ja tulemaan tapetuiksi, ja silti he joskus tuntevat syvää toveruutta miesten kanssa, jotka surmaavat heitä ja joita he surmaavat, koska he kestävät ja kokevat samoja asioita. Se on täysin epäloogista – pelkkä siitä lukeminen ei pysty välittämään vaikutelmaa, että on astunut peilin läpi, mutta taisteluun lähtevä mies kokee sen niin.

*

Sama sunnuntai on ollut Berliinissä mukavan lämmin mutta hieman sateinen syyspäivä. Nyt on ilta, ja Rankestraße 21:n neljännessä kerroksessa juhliitaan jälleen. Rakennus on uusromanttista tyyliä, sen ala-aulassa on peiliseiniä ja marmorisia karyatideja. Talo sijaitsee aivan kaupungin keskustassa, vain parin korttelin päässä eläintieteellisestä puutarhasta Zoosta ja keisari Vilhelmin huikean korkeasta muistokirkosta. Asunto on sekin kaunis kiillotettuine parkettilattioineen, raskaine huonekaluineen, kultakehyksisine muotokuvineen ja satoine kirjoineen. Nyt se on täynnä ihmisiä, heitä on ainakin viisikymmentä, ja valohämyssä ja tupakansavussa kaikuvat nauru ja puhe ja iloinen gramofonimusiikki. Suuressa salongissa on ruokapöytä työnnetty sivuun niin, että vieraat pääsevät tanssimaan. Illan emäntä nauttii tanssista ja suorastaan rakastaa juhliä.

Hänen nimensä on Ursula von Kardorff ja hän on 31-vuotias. Hänen kaksi veljeään, nuorempi Jürgen ja vanhempi Klaus, ovat myös mukana juhlissa. Kummallakin on armeijan upseerin univormu. Monet muutkin nuoret miehet ovat samassa asussa, kuusi heistä on rintamatoipilaita. Yhdeltä on amputoitu koko käsivarsi, toinen kulkee kinalosauvojen varassa, kolmas istuu kivuliaan näköisesti ilmatyynyllä, neljännellä on

---

7 Douglasilla on kiinnostava yhteys menneeseen. Hänen ohjaajansa Oxfordissa oli runollisen ja järkyttävän, I maailmansodan kokemuksista kertovan teoksen *The Undertones of War* kirjoittaja Edmund Blunden. Tämä rohkaisti nuorukaista kirjoittamaan runoja ja näytti niitä T. S. Eliotille.

vielä matkaa toipumiseen, sillä hänen molemmista jalkateristään on amputoitu pakkasen palelluttamia osia, mutta silti hän yrittää tanssia. Univormujen ja kainalosauvojen lisäksi myös juhlan järjestelyt muistuttavat siitä, että on sota-aika. Nykyään on tapana, että illan emäntä – tässä tapauksessa siis Ursula – huolehtii siitä, että juomalaseja riittää kaikille. Vieraat tuovat juomat tullessaan. Pulloista ei todellakaan ole pulaa. Toinen yksityiskohta: kaikki ikkunat on peitetty pahvilla ja verhoilla. Pimennys alkaa kello 17.30 ja kestää aina puoli seitsemään aamulla, siis kello 6.29:ään asti.⁸ Jos joku vieraista haluaisi katsella ulos ikkunasta, ei tarkasti pimennetyllä Rankestraßella olisi juuri mitään nähtävää, vain yksittäisten jalankulkijoiden taskulamppujen pieniä, häilyviä valoläikkii sekä ohji matelevien raitiovaunujen aavemaista, sinivihreää kajoa.

Tiiviisti pimennetyt ikkunat muistuttavat siitä, mitä paraikaa tapahtuu Euroopassa ja maailmassa. Samalla ne heijastavat asenteita. Monien saksalaisten tapaan Ursula von Kardorff haluaa pitää kaiken sotaan ja politiikkaan liittyvän käsivarren mitan päässä itsestään. Hän sulkee sellaiset asiat pois mielestään ja vetäytyy viettämään yksityiselämää. Tänä iltana on jälleen tarkoitus juhlia kaukana maailman murheista.

Tunnelma on kuitenkin jotenkin outo. Ursula huomaa pettymyksekseen, että monet eivät halua tanssia, vaan vetäytyvät muihin tiloihin keskustelemaan. Nuoret upseerit ovat äänessä, he ilmaisevat itseään nyt uudella tavalla, entistä avoimemmin, he ovat turhautuneita ja kriittisiä. Se vastaa nykyisin vallitsevaa tunneilmastoa. Vain kaksi vuotta aiemmin, suurten lännen voittojen jälkeen monet näistäkin nuorista sotilaista olivat varmasti vielä innoissaan. Heitä kuten niin monia muita vahvasti usko Führeriin, Saksaan ja nopeasti edenneen, raa’an ja menestyksekkään sodan tuomaan lopulliseen voittoon. (Saatamme vain kuvitella, kuinka monet saman sukupolven edustajat, jotka eivät olleet vielä päässeet sotiin, kadehtivat heitä ja raivosivat pelätessään, että sota päättyisi ennen kuin he olisivat päässeet mukaan taisteluihin.)

Voimme ehkä olettaa, että nämäkin nuoret upseerit, niin kuin suurin

---

⁸ Tässäkin säännöt vastaavat saksalaisten perusteellisuutta koskevia ennakkoluulojamme: 3.–4. marraskuuta vastaavat ajat ovat 17.28 ja 6.31. Pimennyksestä huolehdittiin melko hyvin, mutta sitä vastoin tässä kuussa tehtiin virallisia valituksia jalankulkijoiden ja polkupyöräilijöiden puuttuvasta katukurista – pimeässä ei huomioitu kaikkia liikennesääntöjä.

osa heidän maanmiehistään, ovat vähitellen alkaneet menettää luottamustaan johtajaansa, nyt kun Neuvostoliittoa ei tarkoista ja julkisuudessa toistetuista ennustuksista huolimatta onnistuttu vuonna 1941 lyömään. Tosin luottamus koheni väliaikaisesti ennalleen Hitlerin pidettyä maaliskuussa kuuluisan puheensa ja luvattua, että voitto saavutettaisiinkin tulevana kesänä. Tähän asti Führer on aina ollut oikeassa. Nyt kesästä on kuitenkin jo kauan, pian on talvi ja epävarmuus kasvaa.⁹ Uskolliset kannattajat pysyvät silti käsityksissään – heille kuvitelmat ovat aina todellisuutta vahvempia.

Ursula von Kardorffin kaltaiset siviilit elävät kaupungissa, jossa pommitettuja taloja on vielä hyvin vähän. Siksi he voivat yhä paeta yksityiselämänsä ja huveihinsa, mutta univormuasuisten nuorten miesten tilanne on toinen. Heidän kriittisyytensä ei perustu pelkästään heidän omiin kokemuksiinsa tai illan aikana nautitun alkoholin määrään. He voivat korottaa äänensä myös siksi, että heidän arpensa, ansiomerkkinsä ja asemansa rintamataistelijoina¹⁰ suojelevat heitä jonkin verran. Ursulaa heidän katkeruutensa selvästi järkyttää. Tähän saakka tilanne on ollut päinvastainen: kotiin palaavat sotilaat ovat olleet luottavaisia, siviilit epäileviä. Mitä on oikein tapahtumassa?

*

Juhlan tunnelma muuttuu alavireisestä epäonnistuneeksi, kun Hans Schwarz van Berk soittaa ovikelloa. Hän on Ursulan vanhoja kollegoja. He tutustuivat jo vuosia sitten Ursulan työskennellessä natsien *Der Angriff*-sanomalehdessä, ja hän arvostaa ja kunnioittaa miestä. 40-vuotias Schwarz van Berk on jo pitkään kuulunut Goebbelsin poikiin, hänet tunnetaan hyvänä toimittajana ja hän on vakaumuksellinen natsi sekä

---

9 Kuten Detlev Peukert ja Ian Kershaw ovat kumpikin osoittaneet, heidän Hitler-myytiksi kutsumansa ilmiö, joka sai monet kritisoimaan natsipuoluetta mutta samaan aikaan luottamaan johtajaansa, perustui vahvasti siihen, että tämä kerta toisensa jälkeen ennusti voittoja, jotka sitten toteutuivat. Kun sotatapahtumat etenivät päinvastaiseen suuntaan ja kävi ilmi, että Hitler oli ollut väärässä, myytti alkoi murtua. Kun Hitler kaiken sodankäynnin logiikan vastaisesti intti, että Stalingrad vielä vallattaisiin, ei kyse ollut pelkästään hänen yrityksestään säilyttää oma arvovaltansa, vaan koko hallintokoneistosta. Ne liittyivät tiiviisti toisiinsa.

10 Sana oli natsi-Saksan sanavaraston arvostetuimpia, se kuului samaan joukkoon kuin esimerkiksi *uhrivalmius*, *kansankokonaisuus*, *tahto*, *totaalinen*, *puhtaus*, *fanatismi*.

Waffen-SS:n jäsen. Pian SS-mies ja eräs nuori upseeri alkavat väitellä kiihkeästi. Joku sanoo: »Me olemme kaikki kuin rottia uppoavassa laivassa, sillä erolla ettemme enää pääse pois.» Schwarz van Berk kiihtyy mutta yrittää kuitenkin jatkaa keskustelua hillityssä hengessä ja pitää puoliaan. Kun joku vielä toteaa: »Teidän kaltaisenne tekevät kaikkensa tukahduttaakseen totuuden», hänen mittansa on täysi ja hän suuntaa raivoissaan ovelle. Ursula ja hänen isoveljensä Klaus säntäävät hänen peräänsä, yrittävät pyydellä anteeksi ja selitellä tapahtunutta parhain päin. Se onnistuu, mutta vain vaivoin.

Jälkeenpäin tämä muuten niin itsevarma nainen on vähän peloissaan. »Tuollaiset keskustelut voivat olla vaarallisia kaikille läsnäolijoille.» Petyntykin hän on. Hän jatkaa: »Illan hauskin osuus oli ennen vieraiden tuloa, silloin tanssin ruokasalissa vuorotellen kummankin veljeni kanssa.»

Seuraavana päivänä Schwarz van Berk soittaa Ursulan äidille Inalle valittaakseen illan tapahtumista. Tämä on jo kauan ollut hallinnon uskollinen ja vakaumuksellinen kannattaja. Schwarz van Berk valittaa, miten häntä »inhottivat moiset tappiomielialaa lietsovat puheet».

*

Kukaan ei nauti voiton hajusta aamulla. Etenkään silloin, kun voitosta on kulunut neljä vuorokautta ja ilma on yötä päivää trooppisen kuuma.

Japanin joukot hyökkäsivät kolmena yönä ja joka kerta ne lyötiin takaisin. Kukaan ei tiedä tarkasti, mikä määrä kuolleita japanilaisia sotilaita makaa nyt heidän edessään sinne tänne paiskautuneina. Joku arvelee heitä olevan yli tuhat. Charles Walker, jonka kaikki tuntevat nimellä Chuck, on pitkä, silmälasipäinen Yhdysvaltain armeijan 164. jalkaväkirykmentin 2. pataljoonan H-komppanian vänrikki. Hän on kuullut jopa 3 500:sta, mutta kukaan ei pysty laskemaan ruumiita eikä halua sitä tehdä. Joissakin kohdin ruumiita on kasoittain, kolme tai neljä päällekkäin, aivan sekaisin. Ne ovat alkaneet turvota kuumuudessa, täyttää univormut, muuttaa väriä, mustua, ja harmaanvalkeita matoja kiemurtelee ulos niiden kaikista ruumiinaukoista ja irvokkaiksi naamioiksi vääntyneistä kasvoista. Paikka on nimensä veroinen: *Bloody Ridge*, veriharju.

*

IHMISIÄ HISTORIAN KÄÄNNEKOHDASSA

Marraskuun 1942 alussa natsi-Saksa liittolaisineen oli voittamassa toisen maailmansodan, mutta jo paria viikkoa myöhemmin oli selvää, että akselivaltojen häviö oli vain ajan kysymys. Suositettu historioitsija Peter Englund kertoo tavallisten ihmisten kohtaloiden kautta, mitä tuon ratkaisevan kuukauden aikana tapahtui.

Historian mestarillisena elävöittäjänä tunnettu Englund on koonnut runsaan aineiston pohjalta kertomuksen, josta hahmottuu paitsi tapahtumien kulku myös kuva siitä, mitä sota merkitsi tavallisille ihmisille. Ääneen pääsevät muun muassa sotilaat taistelun kaaoksessa ja pommituslennoilla, kotiäiti Long Islandilla, haaksirikkoutunut merimies, 12-vuotias pakolaistyttö Shanghaissa, japanilaisten seksiorja Burmassa ja tavallinen suomalainen sotilas Syvärillä.

